

RECENSIES

G. Pikkemaat, *Geschiedenis van Noviomagus = Nijmegen* (Nijmegen: Dekker van de Vegt 's-Gravenhage: SDU, 1988, 457 blz., f79,90, ISBN 90 12 05839 2).

Moedig, maar ook pretentius mag de poging genoemd worden die Pikkemaat gedaan heeft om geheel individueel de geschiedenis van Nijmegen vanaf de Romeinse tijd tot aan het heden te boekstaven. Laat vooraf gesteld zijn dat het ondanks of misschien wel juist gezien de grote hoeveelheid beschikbare deelstudies bepaald geen sinecure is een goed gestructureerde, coherente en alomvattende stadsgeschiedenis te schrijven. Zonder twijfel is de auteur erin geslaagd de meest uitgebreide geschiedenis van Nijmegen ooit verschenen op zijn naam te krijgen. Helaas stelt de presentatie van het ruim 450 bladzijden tellende boek eigenlijk op alle fronten teleur.

Wie een werk van een dergelijke omvang wil publiceren, zal toch een bepaald lezerspubliek op het oog hebben. Dat mag zeker worden verwacht van iemand als Pikkemaat, die niet alleen gepromoveerd historicus is, maar ook over een jarenlange journalistieke ervaring beschikt. Daarvan is opmerkelijkerwijze niets te merken. Het boek lijkt veeleer de vervulling van een persoonlijke levenstaak. Voor wetenschappelijke doeleinden kan het niet bedoeld zijn. Daartoe biedt het geen nieuwe informatie, zelfs geen nieuwe interpretatie, ontbeert het een deugdelijk gestructureerde opzet, behelst het een betoog dat gestoeld is op een nergens verantwoorde selectie van gegevens en voldoet het niet aan de eisen van wetenschappelijke verantwoording (noten ontbreken). Het begint inderdaad bij de Romeinen en loopt via allerlei kennelijk associatief bepaalde tussenschakels naar de politieke gevolgen van de ontkerkelijking in recente tijd. Een alomvattende, laat staan evenwichtige stadsgeschiedenis is het niet. De Nijmeegse historie wordt au fond beschreven in termen van oorlogen en interne dan wel externe politieke machtsstrijd. De partijpolitieke verwickelingen in het tijdvak 1780-1815, waarin Pikkemaat dankzij zijn eigen (dissertatie-)onderzoek het beste thuis is, vergen bijna een kwart van het gehele boekwerk, evenveel als de geschiedenis tot 1543. Economische ontwikkelingen komen er bekaaid vanaf; sociale en culturele aspecten worden ernstig verwaarloosd. Enigerlei kritische bespreking van de beschikbare onderzoeksresultaten zal men vergeefs zoeken: twijfel kent de auteur niet. De literatuuropgave vormt een allegaartje van al of niet relevante wetenschappelijke werken, brochures en kranteartikelen en suggereert een volledigheid, die bepaald niet wordt waargemaakt. Relevante artikelen uit het tijdschrift *Numaga* heeft de auteur niet voor opname noodzakelijk geacht.

Voor een algemener, in de stadsgeschiedenis van Nijmegen geïnteresseerd publiek is het boek evenmin geschikt. Daarvoor is trouwens het door W. J. Pantus in 1983 herziene en aangevulde boekje *Nijmegen vroeger en nu* van J. M. G. M. Brinkhoff beschikbaar, ook al is dat niet ideaal. Ook kan gewezen worden op het weliswaar op de stedenbouwkundige ontwikkeling georiënteerde boek *Stad aan de Waal. Nijmegen van Romeinen tot moderne stad* uit 1984, dat Pikkemaat gemakshalve maar heeft weggelaten uit de literatuuropgave. De wereld lijkt vervuld van zeeschuimers, rabauwen, baldadig geuzengebroed, krijgshaftige mensenrassen, schuimbekende driftkoppen en wat dies meer zij. De geforceerd losse hantering van de pen, goed voor een column, leidt, naarmate de lezer vordert, tot toenemende irritatie. Wie afleiding hoopt te vinden bij een aardige keur uit het vele en fraaie beeldmateriaal dat voor de geschiedenis van Nijmegen beschikbaar is, komt bedrogen uit. De opgenomen illustraties ontberen instructieve bijschriften, laat staan een duidelijke relatie tot de tekst.

Waar Pikkemaat zelf al aangeeft dat zijn keuze van onderwerpen door persoonlijke voorkeur bepaald is en derhalve als subjectief kan worden aangemerkt, doet het wonderlijk aan hem op bladzijde 430 in ongemeen felle bewoordingen te zien afgeven op de studenten van 1969, die vonden dat 'het oude universitaire ideaal van 'waardevrije wetenschap' uit den boze was' en dat 'het ware heil moest komen van engagement, van persoonlijke betrokkenheid'. Ik ga dan maar niet verder in op 'het 'burgmoederschap' [van burgemeester Ien Dales] over zo'n 'levendige' gemeente [getuige de bekende, door een omvangrijke M.E.-macht onderdrukte Zeigelhof-opstand van februari 1981], dat een kolffe naar haar hand geweest zou zijn. Hier zien we het best, waartoe schrijfstijl en persoonlijke voorkeuren leiden. Bij onderwerpen uit een meer verwijderd verleden uiten ze zich in suggestieve waarderingen, soms in ronduit tendentieuze waardeoordelen. Of hiermee schrijvers' enige doelstelling, '...de lezers een aantrekkelijk zicht te bieden op de ongemeen boeiende en avontuurlijke historie van Nijmegen', gediend is, waag ik te betwijfelen. Jammer van de enorme moeite en tijd die erin gestoken is; jammer ook van het geld dat met de uitgave gemoeid geweest is. Nijmegen heeft beter verdiend.

R. W. M. van Schaik

H. Kaptein, *Het Schermereiland. Een zeevarend plattelandsgebied 950-1800* (Bergen: Octavo, 1988, 192 blz., f29,90, ISBN 90 70805 13 8).

In de boekenkast van menig zich zelf — en het verleden — respecterend Schermereiland-bewoner zal deze economische geschiedenis van zijn woonomgeving inmiddels wel staan. De eerste integrale beschrijving van het Schermereiland leent zich uitstekend als cadeau. Het boek is niet te volumineus en er staan fraaie, originele afbeeldingen in.

Of de gelukkige ontvanger zijn geschenk ook helemaal zal lezen, waag ik toch te betwijfelen. Het mag dan wel voor een breed publiek geschreven zijn, de auteur heeft zich toch niet kunnen ontworstelen aan de oorspronkelijke vorm, die van een scriptie. Dat is het duidelijkst te herkennen aan de wijze waarop geprobeerd wordt het verhaal theoretisch te onderbouwen. Vooral het eerste deel (tot 1500) is een verslag van onderzoek, het toetsen van bepaalde uitgangspunten zoals die door J. de Vries geformuleerd zijn. In het tweede deel moet dan de beschrijving van drie eeuwen economische activiteit van de bewoners van het Schermereiland volgen. Maar daarmee is de lezer nog niet klaar: hem wordt tevens de verklaring daarvan geboden alsmede een vergelijking met het Noorderkwartier. Die laatste twee ingrediënten zijn tussen wal en schip gevallen, wellicht in een poging het boek voor het 'brede publiek' (wie zijn dat toch?) leesbaarder te maken. Over leesbaar gesproken: de grafieken zijn slechts met behulp van een vergrootglas te ontcijferen. Het verhaal eindigt officieel in 1800. De onevenredig breed uitgemeten beschrijving van de walvisvaart wordt echter tot in de negentiende eeuw doorgetrokken. Waarom 1800 als eindpunt gekozen is, is mij niet duidelijk. Het Schermereiland verdwijnt in de mist van vage contemporaine klachten over het economische verval van de Republiek. Het boek eindigt ook een beetje op die manier: als een nachtkaars. Het laatste hoofdstuk had de kans geboden op een krachtige analyse van die drie eeuwen, eventueel afgezet tegen het Noorderkwartier. Jammer!

Op zich zelf is het een goede gedachte een bepaalde streek te bestuderen. De geschiedschrijving van steden is beslist populair tegenwoordig. De bewoners van stad of streek worden er misschien meer historisch bewust van, zo mogen wij hopen. En het biedt de mogelijkheid veel literatuur